

Dokument Zbiluta (1153 r.)

W imię świętej i niepodzielnej Trójcy. Niech będzie wiadomo wszystkim katolikom, tak przyszłych jak i obecnych czasów. Prawą i błogosławioną rzeczą jest święte zobowiązanie, co więcej, święta i chwalebna jest wymiana, gdy daje się swoje rzeczy doczesne i otrzymuje za nie wieczne, gdy gardzi się tym co ziemskie, a osiąga niebieskie. Miłością tej świętej wymiany ja Zbilut, obywatel Polski, za natchnieniem łaski Bożej do głębi płonąc, ozdobność domu Bożego i miejsce zamieszkania chwały Jego miłując, a zarazem chcąc zostać wpisany do księgi żywych współ ze sprawiedliwymi, część mojego dziedzicznego majątku, mianowicie te wsie: Rgielsko z całym jeziorem, Straszewo, Panigrodz i w Łeknie targ z karczmą, Bogu dawcy wszelkich dóbr na chwałę i na cześć Jego Rodzicielki i na cześć świętego Piotra z głębokiej pobożności z pokorą oddałem, a następnie w jednej z wymienionych wsi, mianowicie w Łeknie, z gorliwością szczerzej pobożności domostwo Bogu ofiarowane, darowane, uposażone zbudowałem. Dla mieszkania tego duchowego zarządu, dla dalszego sprawowania tam służby Bożej, dla ustanowienia tam więzi karności duchowej, mężów niejaki duchownych, osoby czcigodne, umarłych światu, żyjących Chrystusowi, członków wspólnoty rzeczywiście i z obyczaju i z powołania, pełnych miłości Boga i bliźniego, tak jak mogłem, ze czcią przywołałem, przyjąłem, umiłowłem, osiedliłem. Którym żyjącym duchowo w tymże miejscu, to znaczy w Łeknie, jako biedakom Chrystusa, sam ubogi, bez żadnych warunków przekazałem wymienione wsie wraz ze wszystkimi ich dochodami, na wolne użytkowanie odtąd na wieczność. Dlatego, aby to rzeczywiste świadectwo mojej nabożnej gorliwości nie mogło być nigdy unieważnione wskutek prowadzenia nędznych intryg przez żadną osobę wyższego lub niższego stanu, lecz żeby na wieczność pozostało nienaruszone i niezmienione, zaprosiłem pana Jana, arcybiskupa świętego kościoła gnieźnieńskiego, pana Stefana, biskupa kościoła poznańskiego, pana Mieszka, księcia i inne liczne osoby znakomite i skromne, gdzie od obu biskupów wobec licznych obecnych i głosami wszystkich współczeszących się ze mną, uzyskałem zatwierdzenie tego, zabezpieczone karą wieczystej klątwy; gdyby ktoś teraz lub w przyszłości sprzeniewierzył się temu zapisowi

i rozmyślnie przekroczył prawo, spadnie na niego bez miłosierdzia wyrok najwyższego sędziego, piekło go żywcem pochłonie, jeśli się nie opamięta. Zostało to zdziałane w roku 1153, za panowania w Polsce Bolesława [IV Kędzierzawego, księcia krakowskiego], Mieszka [III Starego, księcia wielkopolskiego], Henryka [księcia sandomierskiego], braci rodzonych, przez Jana, czcigodnego arcybiskupa świętego kościoła gnieźnieńskiego, którego pieczęcią tu odcisniętą jako szczególnym zabezpieczeniem to pismo zostało potwierdzone, w obecności wszystkich niżej spisanych świadków: Radwana kanclerza, Wilhelma kustosza, mistrza Folberta, mistrza Stefana i tych komesów: Stresona, Pakosława, Przedwoja, Brodziśława, Dzierżykraj, Dobrogosta, Jana, Gerwarda, Boguszy, Mieszka Pomorskiego, Przecława, Tomasza.

(notatka z 1181-1199 r.) Niech będzie wiadomo wszystkim, że książę Bolesław [IV Kędzierzawy, książę krakowski], brat Mieszka [III Starego, księcia wielkopolskiego], dał Świętemu Piotrowi wieś nazwaną Mątwy, Przecław, ojciec Chebdy [dał] Głojkowo, Prandota Wierzenicę, Przedwój Łoskuń, Brodziśław Oleszno, żona Zbiluta [dała] Gościeszyn i Kaczkowo, synowie jego [dali] Pokrzywnicę, Mokronosy [dali] Sławnik i Piotr, Ogierz Turzę, Dębogórę Filip. I te są wsie, z których dziesięcinę nadano kościołowi Świętego Piotra: Bartodzieje, Słosin, Bukowiec, Turza, Dębogóra, Dąbrowa, Slachowo, Danabórz, Ochodza, Morakowo, Bliżyce, Łekno, Czerlin, Koninek, Krosno, Mokronosy, Pokrzywnica. Tedy jeśliby ktoś to znieważył, niech będzie wyklęty.

(tłum. Z. Wojciechowska)

Kompozycja formularza, czyli dyktat dokumentu składa się z następujących części: inwokacja, promulgacja, arenga, narracja, dyspozycja z formułą perpetuacyjną, wiadomość o konwokacji zgromadzenia i dokonaniu akcji prawnej, sankcja negatywna, datacja, koroboracja, lista świadków:

Inwokacja (wezwanie imienia Bożego) – W imię świętej i niepodzielnej Trójcy.

Promulgacja (podanie do wiadomości) – Niech będzie wiadomo wszystkim katolikom, tak przyszłych jak i obecnych czasów.

Arenga (motyw wystawienia dokumentu) – Prawą i błogosławioną rzeczą jest święte zobowiązanie, co więcej, święta i chwalebna jest wymiana, gdy daje się swoje rzeczy doczesne i otrzymuje za nie wieczne, gdy gardzi się tym co ziemskie, a osiąga niebieskie.

Miłością tej świętej wymiany ja Zbilut obywatel Polski za natchnieniem łaski Bożej do głębi

płonąc, ozdobność domu Bożego i miejsce zamieszkania chwały Jego miłując, a zarazem chcąc zostać wpisany do księgi żywych wespół ze sprawiedliwymi,
Narracja (opowiadanie; przedstawienie okoliczności towarzyszących wyrażeniu przez wystawcę woli spisania dokumentu i wyprzedzających moment jego wystawienia) – część mojej wolnej ojcowizny, mianowicie te wsie: Rgielsko z całym jeziorem, Straszewo, Panigrodz i w Łeknie targ z karczmą, Bogu dawcy wszelkich dóbr na chwałę i na cześć Jego Rodzicielki i na cześć świętego Piotra z głębokiej pobożności z pokorą oddałem, a następnie w jednej z wymienionych wsi, mianowicie w Łeknie, z gorliwością szczerą pobożności domostwo Bogu ofiarowane, darowane, uposażone zbudowałem. Dla mieszkania tego duchowego zarządu, dla dalszego sprawowania tam służby Bożej, dla ustanowienia tam więzi karność duchowej, mężów niejakich duchownych, osoby czcigodne, umarłych świata, żyjących Chrystusowi, członków wspólnoty rzeczywiście i z obyczaju i z powołania, pełnych miłości Boga i bliźniego, tak jak mogłem, ze czcią przywołałem, przyjąłem, umiłowalem, osiedliłem.

Dyspozycja (wola wystawcy stworzenia nowego stanu prawnego) z formułą perpetuacyjną – Którym żyjącym duchowo w tymże miejscu, to znaczy w Łeknie, jako biedakom Chrystusa, sam ubogi, bez żadnych warunków przekazałem wymienione wsie wraz ze wszystkimi ich dochodami, na wolne użytkowanie odtąd na wieczność.

Informacja o zwołaniu zgromadzenia i dokonaniu akcji prawnej – Dlatego, aby to rzeczywiste świadectwo mojej nabożnej gorliwości nie mogło być nigdy unieważnione wskutek prowadzenia nędznych intryg przez żadną osobę wyższego lub niższego stanu, lecz żeby na wieczność pozostało nienaruszone i niezmienione, zaprosiłem pana Jana, arcybiskupa świętego kościoła gnieźnieńskiego, pana Stefana, biskupa kościoła poznańskiego, pana Mieszka, księcia i inne liczne osoby znakomite i skromne,

Sankcja negatywna (groźba ukarania osób przeciwstawiających się postanowieniom dokumentu) – gdzie od obu biskupów wobec licznych obecnych i głosami wszystkich współczeszących się ze mną, uzyskałem zatwierdzenie tego, zabezpieczone karą wieczystej klątwy; gdyby ktoś teraz lub w przyszłości sprzeniewierzył się temu zapisowi i rozmyślnie przekroczył prawo, spadnie na niego bez miłosierdzia wyrok najwyższego sędziego, piekło go żywcem pochłonie, jeśli się nie opamięta.

Datacja actum (określenie miejsca i czasu przeprowadzenia akcji prawnej) – Zostało to zdziałane w roku 1153, za panowania w Polsce Bolesława [IV Kędzierzawego, księcia krakowskiego], Mieszka [III Starego, księcia wielkopolskiego], Henryka [księcia

sandomierskiego], braci rodzonych, przez Jana, czcigodnego arcybiskupa świętego kościoła gnieźnieńskiego,

Koroboracja (zapowiedź środków uwierzytelnienia dokumentu) – którego pieczęcią tu odcisniętą jako szczególnym zabezpieczeniem, to pismo zostało potwierdzone,

Lista świadków (spis osób które w razie potrzeby mogłyby potwierdzić autentyczność dokumentu) – w obecności wszystkich niżej spisanych świadków: Radwana kanclerza, Wilhelma kustosza, mistrza Folberta, mistrza Stefana i tych komesów: Stresona, Pakosława, Przedwoja, Brodzisława, Dzierżykraj, Dobrogosta, Jana, Gerwarda, Boguszy, Mieszka Pomorskiego, Przeclawa, Tomasza.

Tłumaczenie Zofia Wojciechowska